

Kurt Larsson

SÄBY - MIN HEMBYGD

Tionde delen

Säby Elektriska Distributionsförening

u. p. a.

Samhällets elektrifiering

Utbyggnaden av den svenska vattenkraften och samhällets elektrifiering startade på 1890- talet. På Smidesfabriken vid Mölntorpsfallet fanns en generator som gav fabriken och gården elkraft. När Westerqvarns kraftstation kom i drift, runt 1915, fick man elkraften därifrån.

Kungliga Vattenfall, som bildades 1909, byggde Älvkarlebys kraftstation. Den togs i drift 1915. Därmed kunde elkraftens utbyggnad ta fart i större omfattning.

Eldistributionsföreningar

Eldistributionsföreningarna är en ganska okänd del av landsbygdens kooperativa rörelse. De grundades i allmänhet strax efter första världskriget. När antalet elföreningar var som störst (1935-1940) fanns det inemot 2 200 föreningar i Sverige. Dessutom fanns det en del s.k. bygdebolag, d.v.s. bolag ägda av enskilda personer på landsbygden, t ex mjölnare och sågverksägare.

Koncession (tillstånd från myndighet)

1943 tillsatte staten en utredning som var klar 1954. Man menade att distributionsförhållandena var dåliga på landsbygden, att det behövdes större och bärkraftigare enheter. El- lagen ändrades så 1957.

Elföreningarnas 40-åriga koncessioner som de fått omkring 1920 gick sedan ut en efter en. Statsmakterna satte därför in alla sina krafter på att få elföreningarna att upphöra med sin verksamhet, sälja sig till större företag, kommuner eller enskilda. Effekten av åtgärderna resulterade i att föreningarnas antal minskade till 250 fram till år 1974.

Säby Elektriska Distributionsförening utan personligt ansvar

Den 7 augusti 1918 träffades några storbönder på Kolbäcks Hotell för att bilda en elektrisk distributionsförening. Till sin hjälp hade de två ingenjörer från Älvkarleby.

Karl-Erik Karlsson från Hällby ledde förhandlingarna och föreningens första styrelse kom att bestå av:

Carl Albert Johansson, Övernäs, Bernhard Ahlbom, Östhamra, Erik Johansson, Äggeby, Carl Ericsson, Säby Gård, Alfred Eriksson, Ulfsta, Gunnar Carlberg, Boda,

Karl Jäder, Hellby och Otto Carlsson, Sörhamra.

Revisorer blev: K E Karlsson, (Kalle Grön) Hällby, Carl August Lindahl, Borgby och Oskar Johansson, Säby By.

Föreningens geografiska omfattning bestod av:

Säby socken, söder om gamla järnvägens sträckning, delar av Kolbäcks socken till Oxelby samt del av Munktorps socken till Blåsenberg.

Ridskolan, Remontdepån och övrigt som tillhörde Staten hade ordnat sin egen eldistribution. 1947 ville de emellertid gå upp i Säbyföretaget, men inte förrän 1962 blev det något resultat av förhandlingarna.

Från protokollet

den 7 augusti 1918:

Uppdrogs åt styrelsen att uppgöra kontrakt med Kungliga Vattenfallsstyrelsen samt att snarast möjligt börja med ledningarnas byggande... och att anskaffa lämpliga arbetsledare...

Andelsbeloppet bestämdes till 75:- (En ansevärd summa på den tiden).

Anmälan om erforderliga motorer och ljuspunkter skall skyndsamt inlemnas till styrelsen.

den 23 augusti 1918:

De som ej själva kunna anskaffa stolpar skall göra anmälan derom inom 8 dagar...

den 12 december 1918:

Bestämdes ett genomsnittspris på stolpar till 23:- pr st. samt för kortsträvfvor 5:- och långsträvfvor Kr 10:- per styck.

Uppdrogs åt föreningens Ordförande att på föreningens bekostnad göra en resa till Ludvika för att söka erhålla transformatorer.

Alfred Ericsson Ulfsta berättar

Delar ur en berättelse om föreningens vedermödor de första åren.

Under då (1918) rådande svåra förhållanden mitt i värsta kristiden, var det nästan omöjligt att anskaffa material, särskilt svårt var det att få fram transformatorer. Och då Ing Bergman (från Älvkarleby), som vi egentligen hade stöd av, helt hastigt avled i den då så svåra spanska sjukan, blev stämningen för styrelsen som då fick taga hand om alltsammans mycket svår. På grund härav kunde blott ett fåtal medlemmar

erhålla ström i december månad 1918. Anläggningen fullbordades sedan efterhand som vi fingo transformatorer under våren 1919.

Entreprenörerna kunde ej fullgöra sina kontrakt utan anläggningen blev betydligt mycket dyrare och belöpte sig till 116.100 kronor och därtill kom Vattenfallsstyrelsen med krigskonjunkturtillägg å 7.500 kronor.

Medlemsantalet var 52 med tillsammans 1131 tecknade andelar. Det dröjde sedan ända till år 1930 innan medlemsantalet kom till 60 stycken. För närvarande (1939) har föreningen 84 medlemmar med 1421 tecknade andelar samt, som abonnenter, Säby kyrka och Västmanlands södra vägdistrikt.

Ordförande och föreståndare för föreningen till åren 1929 var herr Carl Alber Johansson, Övernäs, sedan 1930 undertecknad.

Som föreningen från början fick så stora skulder så blev det också stora ränteutgifter för år 1919 ej mindre än 8.388 kronor.

Strömpriset var ända till år 1930; 40 / 30 öre kwh samt 1 å 2 kronor per (andel och) år i omkostnader.

Som av ovanstående korta redogörelse framgår har föreningen från början haft stora svårigheter o dryga kostnader, men är den tiden genomkämpad och hoppas jag att det blir bättre tider. Föreningen är nu skuldfri och har även litet sparkapital att lägga i reservfond, ävenså sina ledningar i rätt goda skick, så om inget oförutsett inträffar avgifterna hädanefter må bliva drägliga för medlemmarna.

Ulfsta den 22 april 1939

Alfred Ericsson

Alfred Ericsson stannade på sin post som ordförande till sin död 1942. Eric Ericsson, Säby Gård, tog över ordförandeskapet efter Alfred Ericsson och det behöll han till 1958.

Stolpar och ledningar

Som framgår av protokollet uppmanades bönderna att själva anskaffa ledningsstolpar. Det gjorde de också i de flesta fall. Lämpliga träd togs från skogen, dock ej de bästa träden då dessa skulle användas att såga virke av. De något kvistiga och krokiga träden fick bli stolpar.

Ledningsstolparna påverkades av väder och vind och "krumbuktade"

sig så till den grad att ledningarna ibland gick ihop med följd att det blev kortslutning på linjen. På gårdarna fanns ofta färdighuggna träd i reserv för murknande stolpar. Även om man beströk dessa på olika sätt mot röta, fick man vänta till 1943 innan stolparna kunde tryckimpregneras.

Västmanlands Skogsägarförening startade då impregneringsverket i Hornsund, Strömsholm. Där tryckimpregnerades det med arsenik och zink fram till 1979 då verket lades ner.

Högspänningsledningarna inom området bestod under kristiden av järntråd. Den orsakade stora effektförluster och byttes successivt ut mot koppartråd. Högspänningen var att börja med på 3 000 volt (V) fram till den lokala bytransformatorn där den reducerades till tre faser 220 V och till 127 V för belysning och vägguttag. Högspänningen höjdes sedan till 6 000 volt och slutligen till dagens 10 000 volt.

Något större effektuttag var det inte frågan om. Max 4 hästkrafters motorer fick användas.

I slutet på 1940- talet påbörjades övergången till dagens spänning 380/220 volt. Motorer, spisplattor och element fick då lov att lindas om och anpassas till den högre spänningen.

Statsmakternas påtryckningar

På ett årsmötet i Herrskogen 1967 diskuterades för första gången sammanslagning med Kolbäcks Belysningsbolag och angränsande föreningar, Rytterne och Munktorp. 1968 valdes en förhandlingskommitté och 1969 presenterades deras avtalsförslag.

Extra föreningsstämma Herrskogen den 20/11 1969

§ 1

Ordföranden hälsade 46 st medlemmar välkomna.

§ 3

Karl Lundberg utsågs att leda dagens förhandlingar, sekreterare ordinarie. Att justera dagens protokoll valdes jämte ordförande Bengt Ulff och Per Höök.

§ 4

De närvarande fick taga del av avtalsförslaget och bolagsordningen, som delades ut.

§ 5

Gösta Larsson framhöll angående sammanslagning med Kolbäck's Belysningsbolag, att vi enskilda medlemmar får ingen talan, med den tilldelning av aktier som föreslagits och då den nya ellagen ej kommit,

finns det gott om tid för övergång, ...

Henrik Sundvall menade, fast han var gammal socialdemokrat var han beredd att gå in i Belysningsbolaget. Och vill vi behålla en god service, måste vi gå till bolaget och inte skada Bröderna Andersson.

Tage Borg frågade, då han löst in sig i föreningen med 3 600:- och skall i det nya erhålla 8-9 aktier till ett värde av kr 50 per st., och menade att så här dåliga affärer gör man inte.

Ernst Pettersson framhöll att styrelsen inte skött sina åliggande.

Bengt Ulff menade att tiden gått ifrån oss, men att styrelsen har skött sig bra, men inte förhandlat med Kolbäck's Belysningsbolag på rätt sätt.

§ 7

Då det framkom två förslag, dels avtalsförslaget och styrelsens förslag om avslag. Beslöts rösta med handuppräckning, under kontroll av justeringsmännen. Styrelsens förslag bifölls med 32 röster mot 13.

§ 8

Bengt Ulff ansåg att efter detta beslut, kan han inte kvarstå som revisor och avsade sig uppdraget. Då hans uppsägning ej kan godkännas då han är vald för räkenskapsår, beslöts att det skall anstå till årsstämman.

§ 9

Karl Lundberg tackade för uppmärksamheten och framhöll, att det var länge sedan han var med på en så livlig debatt som pågått i tre timmar med 10 minuters paus

Samgåendet med Kolbäck's Belysningsföretag avslogs således.

Föreningens föreståndare

En person som lade ned mycket arbete inom föreningen var Alfred Ericssons son, Karl-Erik Eriksson Ulfsta. Han blev 1954 ordinarie ledamot av styrelsen och föreningens föreståndare.

Hans insatser beskrivs i en tidningsartikel från 1974.

Karl –Erik Eriksson, lantbrukare på Ulfsta Gård utanför Kolbäck i Västmanland är Säby distributionsförening u p a. Han sköter kassan och kallas för föreståndare. Hemma på gården har han ett litet kontor, med en begagnad kopieringsapparat och kort på alla medlemmar och kunder.

Här skriver han ut räkningar. Data har han funderat på men slagit ur hågen.

– Då skulle jag ju inte kunna se om det var något fel med räkningarna, säger Karl-Erik. Datorn skickar ju ut dem direkt. Här kan jag ju snabbt märka om det är något galet med siffrorna; om någon har läst av fel. Och om någon börjar få mycket hög förbrukning kan jag åka och prata med dom om det.

Personlig service som den som försökt forcera en telefonväxel hos ett storstadsverk förstår uppskatta. Klagomål går förstås lika bra fram. Liksom krav på reparationer.

– Jag minns särskilt våren 1968 då vi hade oväder med snö och isbeläggning på ledningarna. Här i Säby hade vi ström fortare än i orterna runt omkring. Jag tog traktorn och åkte ut och hjälpte till, och likadant gjorde de andra i styrelsen.

Tar hotelsebrevens med ro

Säbyföreningen har liksom andra elföreningar fått brev från myndigheterna om att de måste ta upp förhandlingar med grannföretag om sammanslagning. Säby elförening har förhandlat men fått för dåliga bud. Och hotelsebrevens har man tagit med ro.

– Jag sade redan när det första kom att vi kommer att hålla på till 1975 minst, säger Karl-Erik. Jag fick rätt. Vi får koncession för ett år i taget. Trots det har vi investerat i en anläggning med ställverk och transformatorstation med den modernaste tekniken. Vi håller också på att förse ett nytt villaområde med elkraft.

Föreningen har 344 abonnenter och ca 200 av dessa är medlemmar, d.v.s. de äger andelar och har var och en, en röst på årsmötet. Det ska jämföras med den minsta storlek som myndigheterna anser vara lämplig, ca 5 000 abonnenter. De har också viskats om 20 000.

Prisjämförelse 1974

AB Hallstahammars Elverk:

5.400 abonnenter avgift 228:- 10 öre per kWh

Kolbäcks Belysnings AB:

2.700 abonnenter avgift 168:- 10,5 öre per kWh

Säby Elektriska Distributionsförening:

350 abonnenter avgift 171:- 9 öre per kWh

Inspektion av anläggningarna

På ett styrelsemöte i november 1978 behandlades en rapport från Statens Elektriska Inspektion som då hade inspekterat Säbyföreningens anläggningar. Dessa var, konstaterades det, inte i godtagbart skick.

Samgående och namnbyten

Att låna upp pengar för att sätta anläggningarna i godtagbart skick var ej realistiskt så nu återstod inget annat än att komma till ett avtal om samgående. AB Hallstahammars Elverk (från 1981 kallat Energiverk) hade tidigare visat intresse för samgående. Kolbäcks Belysnings AB låg dock närmast till hands för Säby. Statens Elektriska Inspektions nedslående rapport gav Säby en dålig förhandlingssitt. Ett avtal träffades dock med Belysningsbolaget som innebar att andelarna i Distributionsföreningen utbyttes mot aktier i Belysningsbolaget.

Efter beslut på en extrastämma i Herrskogen den 26 mars 1979 likviderades Säby Elektrisk Distributionsförening u p a den 1 juli 1979, efter 51 års verksamhet.

Kolbäcks Belysnings AB gick, den 1 juli 1990, samman med AB Hallstahammars Energiverk, från 1991 kallat Hallstahammars Energi AB, HEAB.

Den första januari 1996 kom avregleringen och det blev fritt att sälja och köpa el-energi. Separata nätbolag bildades då för ledningsnäten. I maj 1998 gick HEAB samman med Västerås Energi & Vatten och Västra Mälardalens Kraft AB i Köping och bildade Västra Mälardalens Nät AB. Nuvarande benämning på konstellationen är Mälarenergi.

Vallby Säby i december 2000